

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

**РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ У
ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 212М групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної програми
Дошкільна освіта
Чайковська Аделіна

Керівник к.філолог.н., доцентка
Сидоренко Н.І.

Рецензент: Компаній Н.А. директорка
Херсонського ЗДО №85

Івано-Франківськ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. Теоретичні засади розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності	6
1.1. Зміст та сутність поняття «комунікативні уміння» та їх місце в житті дошкільників.....	6
1.2. Роль ігрової діяльності у формуванні особистості дитини дошкільного віку.....	10
1.3. Форми і методи розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності.....	15
РОЗДІЛ II. Емпіричні засади розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності	19
2.1. Аналіз сучасного стану розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності.....	19
2.2. Система дослідження розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності.....	32
2.3. Результати впровадження системи дослідження розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності.....	38
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	52
Додаток А. Завдання «Добери і назви казкові речі».....	52
Додаток Б. Діагностичні методи.....	53

ВСТУП

Розвиток комунікативних умінь в дітей є однією з найважливіших складових їхнього особистісного та соціального росту. Відомо, що здатність до успішного спілкування є ключовою як у дитячому віці, так і у подальшому житті. Це питання особливо актуальне в сучасному світі, де інформаційні потоки, технологічні засоби та зміни в суспільстві швидко розвиваються.

Вже з самого народження діти активно спілкуються з оточуючим світом, і цей процес починається з їхнього першого звуку та посмішки. Протягом всього життя цей процес не припиняється, а поступово стає більш складним та варіативним. Розвиток комунікативних навичок у дітей, особливо на ранніх стадіях, має дуже важливе значення для їхньої успішної адаптації до суспільства, навчання та взаємодії з іншими людьми.

У цьому контексті, варто докладніше розглянути, чому розвиток комунікативних умінь у дітей є актуальним завданням сучасної педагогіки та які підходи та методи можуть допомогти в цьому процесі.

Вивчення процесу розвитку дітей завжди привертало увагу вчених, педагогів та батьків. Питанням розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності займалися наступні науковці В. Захарченко, А. Зрожевська, О. Кононко, Т. Піроженко, О. Ушакова. Особливості формування та розвитку комунікативних умінь дітей дошкільного віку в ігровій діяльності досліджуються у працях А. Богущ, В. Верховинця, С. Садовенко, А. Шевчук (музичнорухливі ігри).

Діти - це майстри гри, ігрова діяльність для них - це не лише спосіб розважитися, але й основний механізм для вивчення навколишнього світу та розвитку особистості. Особливо це стосується дошкільного віку, коли діти активно досліджують світ навколо себе і вчаться спілкуватися з іншими [5, с. 115].

Звертаючи увагу на усе вищезазначене, актуальність розвитку комунікативних умінь у дошкільників під час ігрової діяльності стає безсумнівною. Гра відіграє ключову роль у формуванні навичок спілкування,

емоційного і соціального розвитку дітей. Вона створює особливий контекст, де малюки навчаються розуміти і виражати свої почуття, думки, бажання, а також сприймати сигнали від інших. Гра допомагає виробляти навички взаємодії, розвивати уяву та творчість, а також навчає дотримуватися правил і розуміти етичні норми спілкування.

Актуальність дослідження полягає в необхідності вивчення питання розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності, що і зумовило вибір зазначеної теми.

Мета дослідження – теоретично визначити та емпірично дослідити питання розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності.

Гіпотеза дослідження: полягає в тому що введення в освітній процес ЗДО ігрової діяльності сприятиме ефективному розвитку комунікативних умінь дошкільників.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутність і характеристику дефініції «комунікативні уміння».
2. На основі аналізу науково-психологічної літератури охарактеризувати особливості впливу ігрової діяльності на формування особистості дитини дошкільного віку
3. Емпірично дослідити загальний рівень розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності.
4. Оптимізувати процес розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності

Об'єкт дослідження – освітній процес ЗДО.

Предмет дослідження – ігрова діяльність як засіб розвитку комунікативних умінь дошкільників.

Для вирішення вище зазначених завдань було використано наступні **методи дослідження:** аналіз психолого-педагогічних наукових джерел, що стосуються зазначеного питання для визначення актуальності, мети, завдань,

об'єкта, предмета магістерського дослідження; емпіричні методи дослідження (тести та проєктивні методики), методи обробки даних засобами статистики.

Теоретичне значення роботи. Збільшення рівня теоретичних знань про розвиток комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності.

Практичне значення роботи. Аналіз теорії та емпіричне дослідження дають змогу вихователям оптимізувати та забезпечити вдалий розвиток комунікативних умінь дітей дошкільного віку.

Апробація. Основні ідеї та результати магістерського дослідження були представлені на засіданні кафедри. Зміст роботи відображений у статті «Особливості розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності», що була опублікована у збірнику V Міжнародно науково-практичної конференції «Scientific projects on improving the environment» Брюсель. International Science Group, 2023 рік.

Структура дослідження: робота складається зі змісту, вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ I. Теоретичні засади розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності

1.1. Зміст та сутність поняття «комунікативні уміння» та їх місце в житті дошкільників

Комунікативні уміння у дошкільників представляють собою ключовий аспект їхнього розвитку та соціалізації. Вони включають мовлення, невербальну комунікацію, емоційний вираз та спілкування. Комунікативні уміння допомагають дітям виражати свої думки та почуття, розуміти інших, будувати стосунки та вирішувати конфлікти.

Комунікативні уміння у дошкільників - це навички і здатності, пов'язані зі спілкуванням і взаємодією дитини з іншими людьми та оточуючим середовищем. Це включає в себе як вербальну, так і невербальну комунікацію, такі як мовлення, жести, міміка, слухання, розуміння та вираз обличчя.

За словами А. Богуш : «Комунікативні уміння - це складання різних типів зв'язних висловлювань, за допомогою яких дитина виражає власні почуття, уявлення, навіяні художніми творами, сприйняттям навколишнього світу» [6, с. 205].

Комунікативні уміння допомагають дошкільникам виражати свої думки, почуття, бажання та потреби. Це важливо для їхнього спілкування з однолітками, дорослими та іншими дітьми. Для дошкільників це є основою для побудови стосунків, розв'язання конфліктів та розвитку соціальних навичок [19, с. 59]. Наявність у дитини сформованих комунікативних умінь виконує певні специфічні функції:

- Комунікативну – спілкування між однолітками .
- Творення думки – процес мислення реалізується за допомогою засобів мови.
- Прагматичну – ставлення дитини до висловлювання.
- Номінативну – позначення певних речей про які говорить дитина.
- Естетичну – створення матеріальних та духовних цінностей.

Комунікативні уміння включають в себе здатність слухати і розуміти інших, відповідати на запитання, реалізовувати діалоги та виражати емоції. Вони також допомагають дітям розвивати спільність та здатність працювати в групі.

У науковій літературі немає однієї точки зору стосовно визначення поняття «комунікація». Окремі вчені (А. А. Леонтьєв, І. А. Зимня) вважають комунікацію і спілкування словами-синонімами. Г. М. Андрєєва розглядає комунікацію: «як компонент спілкування, який передбачає обмін інформацією між учасниками спільної діяльності». [2] С. Л. Рубінштейн вважає: «комунікацію складним багатоплановим процесом, що передбачає встановлення і розвиток контактів між людьми. Цей процес, на думку вченого, зумовлений потребою спільної діяльності й охоплює обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприймання і розуміння іншої людини». [38]

Дослідники І. Н. Горєлов, Л. А. Шкатова розглядають комунікацію як акт спілкування або комунікативний акт. На думку цих учених: «комунікація охоплює такі компоненти:

- 1) комуніканти – учасники спілкування (не менше двох осіб);
- 2) дія – безпосереднє спілкування (говоріння, жестикулювання, міміка тощо);
- 3) зміст повідомлення (характеризується певним смислом і формою);
- 4) канал зв'язку (органи мовлення, слуху, зору, візуально-вербальні);
- 5) мотиви комунікантів (цілі, наміри, спонукання)». [12]

У житті дошкільників комунікативні уміння відіграють важливу роль у вирішенні їх потреб та бажань, а також сприяють їхньому розвитку і соціалізації. Вони є необхідними для успішного навчання в школі і побудови взаємовідносин у майбутньому. У дошкільному віці діти починають розвивати свій словник, вчать правильно вживати слова та створювати повні речення. Вони також вивчають мовні навички, необхідні для ефективного спілкування.

Невербальна комунікація, така як жести, міміка, тіло та вираз обличчя, важлива для передачі почуттів та інтенцій. Дошкільники навчаються розуміти і використовувати ці елементи.

Комунікативні уміння також включають в себе вміння слухати і реагувати на інших, відчувати співчуття та розуміння для інших. Це сприяє розвитку емпатії та соціальних навичок [1].

У процесі ігрової діяльності діти розвивають комунікативні уміння, спілкуючись з однолітками та дорослими. Можливості включення комунікації означає адекватність та доречність мовленнєвого оформлення думки дитини, людини що говорить, для розуміння її іншими.

Поняття «комунікація» є міждисциплінарним: воно зустрічається в педагогічній, лінгвістичній, психологічній, практикоорієнтованій літературі.

Гра створює сприятливе середовище для взаємодії, де діти можуть використовувати свої комунікативні навички [27].

Комунікативні уміння важливі для соціальної адаптації та успішного навчання в школі. Їх розвиток в дошкільному віці сприяє формуванню основних навичок спілкування та сприяють загальному розвитку особистості.

Сутність поняття "комунікативні уміння" у дошкільників включає:

- Мовлення: дошкільники навчаються виражати свої думки, почуття та ідеї за допомогою слів. Вони розвивають словник, граматику і мовленнєву виразність.
- Активне слухання: діти навчаються уважно слухати інших, розуміти інформацію, яка до них направлена, та реагувати на неї адекватно.
- Невербальна комунікація: дошкільники вчаться використовувати жести, міміку, тіло та вираз обличчя для вираження своїх почуттів та інтенцій.
- Співпраця та взаємодопомога: діти розвивають навички спільної діяльності та взаємодопомоги, що сприяє побудові взаємних стосунків та розвитку соціальної компетентності.
- Розвиток соціальних навичок: дошкільники навчаються

вирішувати конфлікти, встановлювати стосунки з однолітками та дорослими, відчувати співчуття та розуміння для інших.

- Емоційний розвиток: діти вчаться виражати свої емоції та розуміти емоції інших, що сприяє психосоціальному розвитку.

Місце комунікативних умінь в житті дошкільників дуже важливе. Ці навички є основою для успішної соціальної взаємодії, навчання та загального розвитку. Комунікативні уміння допомагають дітям спілкуватися, вирішувати проблеми, розвивати свої здібності та будувати стосунки з іншими. Вони сприяють інтеграції дошкільників у суспільство та підготовці до навчання в школі. Тому розвиток цих умінь є важливою складовою виховання та освіти дошкільників [35].

У дошкільному віці діти активно вивчають світ навколо себе і намагаються це виразити. Вони постійно експериментують зі словами, жестами та виразом обличчя, намагаючись здійснити комунікацію.

Комунікативні уміння також сприяють когнітивному розвитку дошкільників, оскільки вони вимагають обробки інформації та розв'язання завдань спільно з іншими дітьми.

Дошкільники також навчаються вирішувати конфлікти, використовуючи комунікативні навички. Це важливо для побудови стосунків та вирішення проблем [42, с. 67].

Розвиток комунікативних умінь в дошкільному віці відбувається через різні активності, такі як спілкування з однолітками, ігрова діяльність та підтримка дорослих.

Ці навички є важливими впродовж життя, оскільки вони створюють основу для успішної соціалізації, навчання та міжособистісних відносин. Розвиток комунікативних умінь у дошкільників має далекосяжний вплив на їхнє майбутнє.

У процесі розвитку комунікативних умінь дошкільники навчаються використовувати мовлення для спілкування та передачі інформації, що є ключовою навичкою для їхнього навчання та взаємодії з оточуючим світом

[10].

Важливою складовою комунікативних умінь є розвиток навичок співпраці, колаборації та вирішення конфліктів. Це допомагає дітям вчитися спільно працювати з іншими та розвивати емпатію.

Комунікативні уміння також впливають на когнітивний розвиток дошкільників, оскільки вони вимагають обробки інформації, розуміння інших точок зору та використання мови для вираження своїх думок [29].

У дитинстві ігрова діяльність відіграє значущу роль у розвитку комунікативних навичок. Гра надає можливість дітям виражати свої ідеї, розвивати імагінацію та вчитися спілкуватися з іншими [14].

Важливо надавати увагу розвитку комунікативних умінь у ранньому віці, оскільки це створює основу для успішного навчання та адаптації до шкільного середовища.

Узагальнюючи, комунікативні уміння визначають спосіб, яким дошкільники сприймають і взаємодіють з навколишнім світом, впливають на їхні соціальні, емоційні та когнітивні можливості, і є важливими в розвитку особистості в ранньому віці. Комунікативні уміння грають важливу роль у соціальному, емоційному та когнітивному розвитку дошкільників. Вони сприяють розвитку мовлення, навичок співпраці та вирішення конфліктів, а також вихованню емпатії. Ігрова діяльність є важливою складовою для розвитку комунікативних умінь, оскільки вона надає можливість дітям практикувати свої навички спілкування та співпраці з однолітками.

1.2. Роль ігрової діяльності у формуванні особистості дитини дошкільного віку

Ігрова діяльність грає ключову роль у формуванні особистості дитини дошкільного віку. Вона є основним механізмом для її фізичного, соціального, когнітивного та емоційного розвитку. Гра сприяє розвитку моторики та фізичної активності, що важливо для здоров'я та фізичного розвитку дитини.

В ігровій діяльності діти вчаться спілкуватися, розвиваючи свої комунікативні навички та розуміння соціальних ролей. Це сприяє формуванню навичок спільної взаємодії та співпраці [20, с. 345].

У статті № 31 Конвенції ООН «Про права дитини», яка ратифікована Україною в 1997 році гри дається наступне визначення: «Гра – це будь-яка поведінка, діяльність чи процес, ініційовані, контрольовані та структуровані самими дітьми. Вона відбувається, коли й де би не виникла така можливість».

А. Леонт'єв виражав наступну думку, що: «Гра є провідною діяльністю дошкільників, завдяки їй в психіці дитини відбуваються значні зміни, формуються якості, які готують їх до нових, вищих рівнів розвитку» [25, с. 103].

Гра допомагає дітям виражати свої думки та почуття, розвиває їхню креативність та уяву. Діти можуть відтворювати різні сценарії та експериментувати з новими ідеями.

Давньогрецькі філософи у своїх працях, присвячених людині та її місцю у світі, розглядали ігрову діяльність як один із особливих видів соціальної практики, що відтворює норми життя і діяльності людини та допомагає їх засвоїти, забезпечує розуміння об'єктивної та соціальної реальності, а також інтелектуальний і моральний розвиток особистості [31, с. 42].

Аристотель високо відгукувався про ігри, тому що вони давали людям можливість розважитися і відпочити. В іграх він бачив джерело сприяння психологічній рівновазі та гармонії душі й тіла.

За Платоном, почуття гармонії і ритму було дано людям богами для задоволення. Ось чому людина отримує задоволення від ігрової діяльності та пізнає власну природу через гру.

Починаючи з ХХ століття відомий учений Л. С. Виготський помічав зміни форми і змісту ігор по мірі дорослішання дітей і зазначав: «Ігри не є випадковими, вони завжди виникають на різних етапах культурного життя

нації та представляє собою фатальні і природні особливості людської природи. Гра організовує вищі форми поведінки, пов'язана з вирішенням досить складних поведінкових завдань, це вимагає напруги від гри, винахідливості, поєднання різноманітних здібностей і сили та комбінованих дій» [22].

Видатні психологи й педагоги приділяли вагому роль саме грі й підкреслювали її значний вплив на процес виховання дитини як особистості. У своїх працях К. Ушинський привертає увагу до значення гри в розвитку моральності особистості, визначає прогностичний та діагностичний характер ігор, піднімає важливе питання озброєння педагогічних кадрів теоретичними та практичними знаннями про ігрову діяльність. К.Д Ушинський зауважував: «У грі дитина живе, і наслідки цього життя глибші, ніж сліди дійсного життя, у яке вона не може поки що ввійти через складнощі її явищ та інтересів», «... у грі дитина випробовує свої сили й самостійно розпоряджається своїми створеннями» [15, с. 10].

К. Д. Ушинський стверджував, що під час гри діти знаходяться в пошуку не тільки насолоди, але й прагнуть до ствердження себе шляхом участі в цікавому та важливому для себе занятті. У грі дитина прагне жити, діяти та відчувати. Гра – це вид діяльності, який надає дитині можливості до розуміння свого власного «Я», а також є першим, стартовим етапом до реалізації індивідуального підходу до виховання дитини [37, с.412].

Видатний педагог А. С. Макаренко надавав великого значення виховній функції гри, яка була школою підготовки до життя і праці. Гра дає дітям можливість нестандартно поводитися в гіпотетично реальних ситуаціях. У грі діти активно висловлюють своє особисте ставлення до того, що відбувається, вчать вільно відстоювати свою думку. Цінним в грі є не тільки те, що дитина виступає як творець і повною мірою виражає свої потенційні здібності, але й те, що ігрова діяльність допомагає підтримувати фізичне та психічне здоров'я гравця. Найбільшого ефекту виховання особистості можна досягти через ігрову взаємодію [3, с. 78].

Велику увагу В. О. Сухомлинський приділяв не тільки обладнанню класів, студій, створенню великої шкільної території з садами, городами, виноградниками, пасіками, а й будівництву спортивних та ігрових майданчиків. У школі збудовано парк розваг, облаштовано казкову кімнату, на території та навколо школи створено різноманітні казкові та ігрові «куточки» – «Смарагдове королівство», «Печера відкриття», «Країна Ліліпутії». Біля школи стоять три голубники, вишикувалась «Алея поколінь» – за традицією цієї школи кожен першокласник висаджує тут дерево, яке ростиме до останнього дня навчання [39, с. 505].

В ігровій діяльності діти набувають досвіду розв'язання проблем та прийняття рішень. Вони навчаються адаптуватися до різних ситуацій і розвивають логічне мислення [24]. Ігра сприяє розвитку мовлення та вмінню виразно висловлювати свої думки. Діти вчаться слухати та розуміти інших.

В ігровій діяльності діти можуть експериментувати з різними ролями та ідентифікуватися з різними образами, що сприяє розвитку самосвідомості та самовиразу.

Гра сприяє розвитку емоційного інтелекту та вмінню керувати своїми почуттями. Діти можуть вивчати різні емоції та реагувати на них. В ігровій діяльності діти можуть вчитися цінностям та нормам, таким як співпраця, рівність, толерантність та взаємоповага. Гра є засобом виховання моральних принципів та розуміння різних аспектів моралі та етики [21].

Усі ці аспекти ігрової діяльності спільно сприяють формуванню особистості дитини дошкільного віку, роблять її більш соціально компетентною, розумною та креативною. Гра є важливим засобом навчання та розвитку, і вона варта уваги та підтримки у вихованні дітей.

Роль ігрової діяльності в формуванні особистості дитини дошкільного віку вельми значуща і неоціненна. Ігра - це не лише спосіб розваги, але і важливий механізм для розвитку фізичних, когнітивних, соціальних і емоційних аспектів особистості [26]. Ось декілька ключових характеристик ролі ігрової діяльності:

- **Розвиток когнітивних навичок:** під час ігрової діяльності дитина вчиться розв'язувати проблеми, розвивати логічне мислення, пам'ять та увагу. Вона експериментує, відкриває нові можливості та вивчає світ навколо себе.

- **Соціальний розвиток:** гра допомагає дитині встановлювати стосунки з однолітками, розвивати спільність, вчить співпраці та нормам спілкування. Ігрові сценарії дітей часто відображають реальні життєві ситуації, що допомагає їм розуміти соціальні ролі та правила спілкування.

- **Формування креативності:** у грі діти можуть виразити свою увагу, створити свої власні історії, ролі та образи. Це сприяє розвитку креативності, вираженню індивідуальності та самовираженню.

- **Фізичний розвиток:** рухливі ігри сприяють розвитку моторики та фізичної активності. Діти розвивають м'язи, координацію рухів та здатність контролювати своє тіло.

- **Розвиток мовлення:** в процесі гри діти вчаться виражати свої думки та почуття, розширюють словник і навички мовлення.

- **Емоційний розвиток:** гра допомагає дітям виражати свої почуття та емоції, вчитися розуміти і керувати ними. Вони можуть відтворювати різні ситуації та емоції в безпечному середовищі.

- **Виховання цінностей:** гра може бути інструментом для вчення цінностей та норм спільності, а також виховання моральних принципів.

Усі ці аспекти ігрової діяльності спільно сприяють формуванню особистості дитини дошкільного віку, роблять її більш соціально компетентною, розумною та креативною. Гра є важливим засобом навчання та розвитку, і вона варта уваги та підтримки у вихованні дітей [16, с. 167].

Отже, ігрова діяльність має величезний вплив на формування особистості дитини дошкільного віку. Гра є багатоаспектною та багатогранною діяльністю, яка сприяє розвитку фізичних, когнітивних, соціальних і емоційних аспектів дитини. У результаті ігрової діяльності діти навчаються спілкуватися, встановлювати соціальні контакти, розвивати спільність та співпрацювати з однолітками.

Гра сприяє формуванню креативності та самовиразу, допомагає дітям розвивати і виражати свою уяву та індивідуальність. Діти набувають важливого досвіду вирішення проблем, розв'язання конфліктів та прийняття рішень під час ігрової діяльності [30, с. 69]. Гра сприяє фізичному розвитку, розвиваючи моторику та фізичну активність дитини. Важливою складовою ігрової діяльності є розвиток мовлення та комунікативних навичок, які допомагають дітям виразити свої думки та почуття. Діти навчаються розуміти та керувати своїми емоціями під час гри, що сприяє розвитку емоційного інтелекту. Гра допомагає дітям вчитися цінностям та нормам спільності, розвивати моральні принципи та розуміння моралі та етики.

Узагальнюючи, ігрова діяльність є не тільки засобом розваги, але і важливим механізмом для всебічного розвитку особистості дитини дошкільного віку. Вона сприяє формуванню навичок та якостей, які стануть основою для успішного соціального та когнітивного розвитку в майбутньому.

1.3. Форми і методи розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності

Необхідність дослідження питання розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності обґрунтована зацікавленістю в науковому розв'язанні важливих питань, пов'язаних із розвитком маленьких дітей. Дослідження цього питання виходить з визнання значущості комунікативних навичок у загальному розвитку дитини та її успішної взаємодії з навколишнім світом [17, с. 31].

Така дослідницька робота важлива також через практичний аспект. Результати таких досліджень можуть стати основою для педагогів, батьків та інших фахівців, які працюють з дітьми, щоб вдосконалити свої методи навчання та виховання. Розвиток комунікативних навичок у дошкільному віці стає основою для успішного навчання та соціальної взаємодії у майбутньому.

Дослідження цього питання також віддзеркалює сучасні тенденції в освіті та педагогіці, оскільки акцент на ігровому підході до навчання та розвитку дітей набуває все більшого значення у виховних інститутах. Поєднання гри та розвитку комунікативних навичок відображає важливу тенденцію у сучасному вихованні та підготовці дошкільників до навчання в школі [32].

Комунікативні уміння дошкільників можуть розвиватись у різних формах ігор, оскільки гра сприяє всебічному розвитку дитячої особистості. В таблиці наведено декілька форм ігор, в яких може розвиватись особистість дитини .

Таблиця

1.1.

Форми ігор для розвитку комунікативних умінь дошкільників.

Метод	Опис
Рольові ігри	Граючи в ролі різних персонажів, діти вчаться розуміти різні ролі в житті та розвивати емпатію.
Імітація	Діти можуть імітувати дорослих, вчаться виконувати різні завдання та ролі, що сприяє розвитку навичок самостійності та відповідальності.
Співпраця	Групові ігри, де діти повинні співпрацювати та розв'язувати завдання разом, сприяють розвитку соціальних навичок та вмінню працювати в колективі.
Конструювальні о-будівничі ігри	В будівельних та конструкторських іграх діти вчаться творити, планувати та вирішувати завдання, що розвиває їхню креативність та просторову уяву.
Гра в природі	Грати на природі сприяє фізичному розвитку та навчає дітей поважати природу та навколишнє середовище.
Літературні ігри	Граючи в словесні ігри або читаючи казки, діти розвивають свою уяву та структуроване мислення.

Кожна з цих форм ігор сприяє розвитку різних аспектів особистості дитини, включаючи її соціальні, емоційні, творчі, фізичні та інтелектуальні здібності. Різноманітність ігрових видів дозволяє дітям розвивати свої унікальні таланти та розкривати свій потенціал [18, с. 142].

Використання методів розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності важливе, оскільки це сприяє їхньому гармонійному розвитку та підготовці до майбутнього навчання та життя. Методи використовуються для досягнення певних цілей та результатів в розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності [33]. Нижче наведено певні методи розвитку комунікативних умінь дошкільників.

Таблиця 1.2.

Методи розвитку комунікативних умінь дошкільників.

Метод	Опис
Інтерактивне читання	Включає обговорення та аналіз казок та оповідань під час читання, що сприяє розвитку виразного мовлення та навичок слухання.
Гра на розвиток словникового запасу	Використовує ігрові завдання та вправи для вивчення нових слів та їх значень, сприяючи розширенню словникового запасу.
Спільна побудова історій	Дорослі та діти разом придумують і розповідають історії, сприяючи розвитку творчості та обговоренню.
Мовленнєві завдання в природному середовищі	Діти виконують завдання, пов'язані з спостереженням та описом природи під час прогулянок, розвиваючи спостережливість та описове мовлення.
Гра відомих сценаріїв	Діти відтворюють сценарії з казок, фільмів або ігор, розвиваючи навички спілкування та імітації.
Розвиток мовлення через	Діти малюють або роблять різні рукодільні вироби та обговорюють свої створення, сприяючи

Методи надають можливість дітям вчитися через задоволення, розвивати соціальні та емоційні навички, стимулюють креативність та уяву. Вони також сприяють фізичному розвитку, формуванню навичок самостійності та відповідальності. Важливість методів полягає в їхній здатності залучити дітей до навчання та сприяти розвитку різних аспектів їхньої особистості, що є важливим для їхнього подальшого успіху та щасливого життя [34].

Отже, форми та методи розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності відіграють надзвичайно важливу роль у розвитку маленьких дітей. Вони не лише сприяють формуванню комунікативних навичок, але й розвивають різні аспекти їхньої особистості, такі як соціальні навички, емоційний інтелект, креативність, фізичний розвиток та багато інших. Вони створюють можливість для навчання через радість та ентузіазм, що є надзвичайно важливим для розвитку дітей.

Застосування цих форм та методів в дошкільних навчальних програмах та діяльності дитячих закладів є кроком до забезпечення гармонійного розвитку молодого покоління та підготовки їх до подальшого навчання та життя. Важливість цих форм та методів полягає в їхньому впливі на формування майбутньої особистості, яка здатна до ефективного спілкування, творчого мислення та успішного взаємодії з навколишнім світом.

РОЗДІЛ II. Емпіричні засади розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності

2.1. Аналіз сучасного стану розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності

Аналіз сучасного стану розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності свідчить про те, що сучасні підходи до освіти враховують важливість розвитку комунікативних навичок в ранньому віці. Дослідження показують, що ігрова діяльність в цьому віці відіграє ключову роль у формуванні мовленнєвих здібностей, емоційного інтелекту та соціальної взаємодії [28].

У сучасному цифровому світі також виникає потреба в адаптації традиційних методів розвитку комунікативних умінь дошкільників під впливом мультимедійних технологій [4, с. 19]. Ігрові програми та мультимедійні додатки стають популярним інструментом для навчання та розвитку дітей. Далі наведені приклади адаптованих традиційних методів розвитку комунікативних умінь дошкільників під впливом мультимедійних технологій.

Таблиця 2.1.

Традиційні методи розвитку комунікативних умінь дошкільників під впливом мультимедійних технологій.

Традиційний метод	Використання мультимедійних технологій	Опис методу
Рольова гра	Використання інтерактивних програм і відеоспостереження для створення сценаріїв гри та взаємодії з віртуальними персонажами.	Діти можуть грати в інтерактивні рольові ігри, де вони взаємодіють з віртуальними персонажами та вирішують комунікативні завдання.
Інсценізац	Відеозйомка і монтаж	Діти можуть вчитися

іа та театр	короткометражних фільмів, де діти виконують ролі та співають пісні.	виразно співати, говорити та демонструвати комунікативні навички через театральні представлення на відео.
Мовні ігри та вправи	Використання програм для навчання мови та вправ для розвитку словникового запасу та мовлення.	Мультимедійні програми можуть пропонувати інтерактивні завдання для вивчення мови та розвитку комунікативних навичок.
Музичні заняття	Відеоуроки музики, співу та танців для розвитку артикуляції та ритмічності мовлення.	Мультимедійні технології можуть використовуватися для навчання музики та розвитку музичних комунікативних навичок.
Віртуальні мовні уроки	Використання мультимедійних платформ для навчання основам мови через відеоуроки та вправи.	Діти можуть вивчати мови через інтерактивні уроки та взаємодію з віртуальними викладачами.
Інтерактивні казки	Створення інтерактивних електронних казок, які діти можуть використовувати для покращення мовлення та розвитку читацьких навичок.	Діти можуть взаємодіяти з казковими персонажами та виконувати завдання під час читання історій.
Онлайн-співпраця	Взаємодія з дітьми з інших груп або країн через відеоконференції, щоб	Діти можуть обмінюватися інформацією та спілкуватися з

	практикувати мовлення та розвивати міжкультурне спілкування.	однолітками з інших частин світу.
Мультимедійні словники	Використання інтерактивних словників з вимовою та зображеннями для вивчення нових слів та фраз.	Діти можуть вчитися новим словам та вправлятися в їх вимові через мультимедійні словники.
Інтерактивні вправи з вимовою	Використання програм для вправи правильної вимови та артикуляції.	Діти можуть виконувати вправи для покращення вимови та артикуляції з використанням аудіо та відео.
Відеожурнали	Створення відеожурналів, де діти говорять про свої досвіди, події та інтереси.	Діти можуть розвивати навички розповіді та публічного виступу, створюючи власні відеожурнали.

З метою обґрунтування ефективності розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності дітей дошкільного віку нами було проведено педагогічний експеримент за участю дітей старшого дошкільного віку на базі ЗДО Херсонської області.

Етапи експерименту:

Перший етап - констатувальний.

На цьому етапі був проведений детальний аналіз, шляхом проведення зрізу знань. Під час цього аналізу були визначені наступний ключовий аспект: рівень розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Цей етап є важливим кроком у підготовці методики розвитку зв'язного мовлення дошкільників, щоб впевнитися в його якості та науковій цінності.

Другий етап - формувальний.

На даному етапі було застосовано обрані методики та техніки для підвищення розвитку зв'язного мовлення дошкільників засобами гри. Паралельно з цим здійснювалися формувальні заходи для забезпечення належного контролю та підтримки учасників у процесі дослідження. Цей етап важливий для збору даних та оцінки впливу обраного підходу на розвиток мовленнєвої творчості у досліджуваних осіб.

Третій етап - контрольний.

На останньому етапі проведення дослідження відбувається систематизація, узагальнення та порівняння отриманих результатів. Також проводиться аналіз отриманих висновків.

Гіпотеза дослідження: ми вважаємо, що ігрова діяльність у дошкільному віці впливає на розвиток комунікативних умінь у дітей, сприяючи поліпшенню їхнього мовлення, невербальної комунікації, спільної взаємодії та вміння вирішувати конфлікти. Ігрова діяльність створює сприятливе середовище для активної взаємодії дітей між собою та з дорослими, що сприяє розвитку їхніх комунікативних навичок. Дослідження має на меті підтвердити цю гіпотезу та визначити конкретні способи, які можуть сприяти розвитку комунікативних умінь через ігрову діяльність в дошкільному віці. Висувається думка, що експеримент буде ефективним, якщо будуть дотримуватися певні умови:

1. Систематичне впровадження ігор у педагогічний процес під час перебування дітей у дитячому садку.
2. Застосування індивідуального та диференційованого підходу до розвитку комунікативних навичок у старших дошкільників під час ігрової діяльності.
3. Постійний моніторинг та оцінка прогресу кожної дитини в контексті розвитку комунікативних умінь.

4. Впровадження науково обґрунтованих методик та ігор, спеціально адаптованих до потреб кожного дитячого садка та індивідуальних характеристик дітей.

Дослідження включало в себе роботу з 20 дошкільниками віком від 5 до 6 років. Для проведення педагогічного дослідження, нами були використані методи системного підходу, які спрямовувались на виявлення особливостей дитини як психологічних, так і розвитку комунікативних умінь у процесі ігрової діяльності.

Для вивчення рівня сформованості комунікативних компетентностей дітей дошкільного віку, ми використовували методику Л. Лопатенко, яка включала наступні елементи:

Методика №1: «Ігровий день разом з дитиною».

Ціль: Дізнатися, як у дитини проявляються мотиви до спілкуватися під час ігрового дня, а також оцінити якість мовлення.

Інструменти: Іграшки та ігровий простір (легкі конструктори, ляльки, машинки тощо).

Кроки методики:

Підготовка: було забезпечено ігровий простір з різними іграшками.

Спостереження: проведено спостереження за тим, як дитина грається з іграшками та з іншими дітьми протягом ігрового дня, чи була вона вмотивована до спілкування, які ігри вона вибирає, і що саме робить.

Запитання для дитини: проведено коротку бесіду з дитиною після гри.

«З ким тобі сьогодні було найвеселіше грати?», «Чи хотів ти поспілкуватись під час гри?», «Чому ти обрав цю іграшку (або цю дитину) для гри?», «Розкажи, що саме вам сподобалося робити разом?».

[8]

Оцінка якості мовлення: під час бесіди було перевірено, як дитина висловлює свої думки, зрозумілість мови та наявність помилок під час бесіди.

Аналіз і обговорення: було проаналізовано спостереження та результати бесіди, порівняно мотиви, які виокремилися зі спостережень, з тим, що сказала дитина.

Критерії та оцінка результатів:

Низький рівень вияву: Дитина обирає мало або жодних ігор або іграшок, вона виявляє нездатність знайти спільну мову з іншими дітьми, мовлення дитини може бути нечітким, вона може використовувати багато русизмів або мати труднощі в виразі думок.

Середній рівень вияву: дитина обирає деякі ігри та іграшки, але не завжди має чіткі мотиви щодо вибору, вона може виявляти інтерес до спілкування з окремими дітьми або іграшками, але це не завжди однозначно, мовлення дитини є розбіжним, іноді чітким, іноді незрозумілим, вона може використовувати кілька русизмів.

Високий рівень вияву: дитина обирає конкретні ігри та іграшки з чіткими мотивами, вона активно виявляє інтерес до спілкування з певними дітьми, які співпадають із її інтересами, мовлення дитини чітке і зрозуміле, вона уникатиме використання русизмів та може ефективно виражати свої думки та бажання.

Ця методика дозволяє вам підійти до оцінки мотивів спілкування та якості мовлення дитини через спостереження під час ігрового процесу та аналізу її відповідей під час бесіди.

Методика №2: «Вивчення етикетних формул гри».

Ціль: Оцінити вміння дитини використовувати етикетні формули, такі як подяка, привітання та прохання, під час спілкування з партнером гри.

Інструменти:

1. Список етикетних формул для перевірки.

Кроки методики:

Планування: створено список етикетних формул, які ми хотіли перевірити, такі як «дякую», «будь ласка», «привіт» тощо.

Спостереження: Проведено спостереження за тим, як дитина використовує етикетні формули під час взаємодії з партнерами гри.

Аналіз записів: проаналізовано записи щодо вживання етикетних формул під час гри, а саме: як часто дитина вживає ці формули, як правильно вона їх використовує, а також про її емоційний тон під час спілкування.

Бесіда: проведено коротку бесіду з дитиною після спостережень, під час якої було задано запитання про те, як вона відчуває себе, використовуючи етикетні формули, та чому вона вважає їх важливими.

Питання: «Чому тобі подобається вживати слова «будь ласка» та «дякую» під час гри?», «Як ти відчуваєш себе, коли ти кажеш «привіт» і «дякую» іншим дітям?», «Чи було щось, що тобі було б важко сказати або зробити під час гри?», «Що тобі подобається у використанні слів «дякую», «будь ласка» та «привіт»?», «Які ігри тобі подобаються найбільше, коли ви всі дотримуетесь етикетних формул?» [3].

Критерії та оцінка результатів:

Низький рівень вияву: дитина рідко використовує етикетні формули, як «дякую», «будь ласка», «привіт», «прошу», тощо; вона може проявляти неухважність до інших дітей та не враховувати їхні почуття або потреби; вміння використовувати етикетні формули може бути дуже обмеженим.

Середній рівень вияву: дитина використовує етикетні формули, але не завжди систематично та навіть зрозуміло; вона може вітатися та проявляти вдячність в окремих випадках, але не завжди; вміння використовувати етикетні формули є середнім і потребує покращення.

Високий рівень вияву: дитина систематично та свідомо використовує етикетні формули під час гри; вона вітається з іншими дітьми, виражає вдячність та проявляє повагу до їхніх почуттів і потреб; вміння використовувати етикетні формули є високим, і це сприяє позитивним відносинам з іншими дітьми.

Ця методика дозволить вам оцінити рівень вміння дитини використовувати етикетні формули під час гри, а також допоможе вам визначити можливі області для поліпшення та розвитку.

Методика №3: «Тест для визначення рівня фонетичної сформованості у старших дошкільників».

Ціль: Оцінити рівень вимови та фонетичної сформованості мовлення старших дошкільників.

Інструменти:

1. Список слів та фраз, що містять звуки «л», «ж», «р», «ч», та «ш».
2. Карти зі зображеннями предметів.
3. Аудіозаписи правильної вимови слів.

Кроки методики:

Планування: було складено список слів і фраз для тестування, які містять звуки «л», «ж», «р», «ч», та «ш», підготовлено картки з зображеннями, заплановано час для проведення тесту.

Проведення тесту: дитині було запропоновано виконати наступні вправи:

Вправа «Звукові картки» - дитині було представлено картки із зображеннями, вона мала обрати картку та вимовити слово, що відповідає зображенню, дитина мала можливість натиснути на аудіозапис і порівняти свою вимову із правильною вимовою [23].

Вправа «Звуковий малюнок» - дитині було показано одну з картинок із звуком (наприклад, малюнок лісу для звука «л»), вона мала намалювати на папері той предмет, який вона бачить на картинці, після потрібно було вимовити слово, яке відповідає картинці. Вправу було необхідно повторювати для кожного звуку та визначити, наскільки дитина впоралася з вимовою та розрізненням звуків.

Критерії та оцінка результатів:

Низький рівень вияву: дитина має значний ряд помилок у вимові звуків «л», «ж», «р», «ч» та «ш»; вона може переплутати ці звуки або пропускати їх у словах; фонетичні навички є недостатніми для віку.

Середній рівень вияву: дитина вміє вимовляти деякі звуки «л», «ж», «р», «ч» та «ш» правильно, але допускає помилки в інших; вона може відтворювати деякі слова з цими звуками, але не завжди точно; фонетичні навички потребують подальшого розвитку.

Високий рівень вияву: дитина вільно вимовляє всі звуки «л», «ж», «р», «ч» та «ш» правильно та чітко; вона використовує ці звуки в різних словах і фразах з легкістю; фонетичні навички є високими та відповідають віку дитини.

Ця методика дозволить вам оцінити рівень вимови та фонетичної сформованості мовлення старших дошкільників та надати конкретні рекомендації для подальшого розвитку фонетичних навичок у цих звуках.

Методика №4: «Оцінка граматичної сформованості мовлення дошкільників».

Ціль: Визначити рівень розвитку граматичних навичок у дитини дошкільного віку та виявити основні труднощі у граматичній стороні мовлення.

Інструменти:

1. Зразки речень та завдання для тестування.
2. Набір карток із зображеннями предметів, дій та прикметників.

Кроки методики:

Планування: було підготовлено зразки речень та завдання для тестування, які містять елементи граматичної сторони мовлення, що нас цікавлять; підготовлено картки з зображеннями; заплановано час для проведення тесту.

Проведення тесту: дитині було запропоновано виконати вправи, що включають у себе розрізнення граматичних форм іменників, розуміння

суфікса згрубілості, вживання дієслів в у наказовому способі та утворення нових слів на основі даних слів, а саме:

Вправа «Гра з іменниками та суфіксами» - дитині було запропоновано картки із іменниками та картки із суфіксом згрубілості «-ищ». Поруч із картками було розміщено малюнки або зображення предметів, які відповідають цим іменникам. Дитина мала обрати картку із іменником і додати до нього картку із суфіксом, утворюючи слово. Потім дитина повинна знайти відповідний малюнок чи предмет, який відповідає новому слову [36].

Вправа «Зміни слово» - дитині було промовлено слово-дієслово в ненаказовому способі (наприклад, «грати»). Потім дитина мала вимовити це слово у наказовому способі (наприклад, «грай!»).

Критерії та оцінка результатів:

Низький рівень вияву: дитина має значні труднощі у розрізненні граматичних форм однини і множини іменників; вона не розуміє і не вживає іменники з суфіксом згрубілості (-ищ).; вимовляє дієслова в у наказовому способі неправильно або не вживає їх взагалі; не виявляє вміння утворювати нові слова від існуючих.

Середній рівень вияву: дитина вміє розрізняти деякі граматичні форми однини і множини іменників, але може допускати помилки; вона частково розуміє і може вживати іменники з суфіксом згрубілості (-ищ), але не завжди правильно; вимовляє деякі дієслова в у наказовому способі правильно, але допускає помилки у вживанні; вміє створювати деякі нові слова від існуючих, але не завжди логічно.

Високий рівень вияву: дитина добре розрізняє граматичні форми однини і множини іменників та вживає їх правильно; вона розуміє та вживає іменники з суфіксом згрубілості (-ищ) у відповідних контекстах; вимовляє дієслова в у наказовому способі правильно та чітко; здатна утворювати нові слова від існуючих з легкістю та логікою.

Ця методика дозволить оцінити рівень сформованості граматичної сторони мовлення дитини дошкільного віку та надати рекомендації для подальшого розвитку її граматичних навичок.

У процесі дослідження ми отримали такі результати (рис.2.1.).

1. У 7% дітей вже сформована висока чіткість мотивів спілкування.
2. У 60% дошкільників спостерігається часткова сформованість мотивів спілкування.
3. У 33% дошкільників спостерігається несформованість комунікативних умінь.

Рисунок 2.1. Рівень сформованості мотивів спілкування.

Ми висуваємо припущення, що гра може в найбільшій мірі сприяти самостійному висловлюванню дітей і активізує словник, який буде використовуватись для спілкування між учасниками гри.

Під час ігрової діяльності було помічено використання етикетних формул, діти використовували формули привітання (22%), подяки (24%) та прохання (40%) (рис.2.2.).

Рисунок 2.2. Використання етикетних формул.

Аналізуючи отримані результати відповідно до зазначених методик для визначення рівня сформованості фонетики у старших дошкільників, можна зробити такі висновки (рис.2.3.):

- У 15% дітей старшої групи є порушення в вимові двох груп звуків, а саме звуків «л», «ж», «р», «ч» та «ш».
- Приблизно 20% дітей мають проблеми з вимовою одного конкретного звука.
- Більшість дітей, а саме 65%, вже мають сформовану нормальну звуковимову.

Рисунок 2.3. Рівень сформованості фонетики у старших дошкільників.

За результатами визначення рівня сформованості граматичної сторони

мовлення дітей старшого дошкільного віку можна зробити наступні висновки(рис. 2.4.):

- 63% дітей виявили здатність розрізняти граматичні форми однини і множини іменників, і вони правильно вживали слова в однині та множині.
- Решта 37% дітей допускали помилки, такі як неправильний вживання слів у множині та неправильний наголос.

Рисунок 2.4. Рівень сформованості граматичної сторони мовлення старших дошкільників.

Ці дані свідчать про різний рівень сформованості граматичної сторони мовлення серед дітей старшого дошкільного віку, з більшістю дітей, які вже володіють граматичними навичками, але існують і ті, які потребують додаткової підтримки і вправ [11, с. 56].

Наступна таблиця відображає рівні сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку та вказує на важливі якісні характеристики кожного рівня, а також відсотковий розподіл дітей за кожним рівнем, що були виявлені після зрізу знань на початку експерименту.

Таблиця 2.2.

Рівень сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Рівні сформованості	Якісні характеристики рівнів	Кількісний розподіл, %
Високий	Сформованість стійких мотивів спілкування, ініціативність, активність взаємодії, володіння невербальними засобами, ввічливі форми контакту, різноманітність побудови мовлення,	7%

	логічність висловлювань.	
Середній	Ситуативні прояви особистісних, ділових та пізнавальних мотивів спілкування, не завжди стійкі та стабільні. Здатність до активності в спілкуванні та використання ввічливих форм контакту. Виразність мовлення та побудова висловлювань.	57%
Низький	Несформованість мотивів для спілкування, труднощі вступу в контакт, низька активність та ініціативність. Використання експресивних, невербальних засобів комунікації, не завжди розуміючи їх в інших. Бідність лексики та граматичні помилки.	36%

Враховуючи результати констатуючого етапу нами було запропоновано та проведено вправи та заняття з розвитку мовленнєвої творчості у дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності.

2.2. Система дослідження розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності

Ігрова діяльність стає вкрай ефективним засобом активізації комунікативних умінь лише в тому випадку, якщо вибір вправ визначається запитом та потребами дітей, а не дидактичними завданнями дорослого.

Нами було розроблено план роботи з розвитку комунікативних умінь дітей за допомогою ігор. Для досягнення поставлених цілей в ході дослідження були використані такі методи:

1.Проведено аналіз науково-методичної літератури, спрямований на розгляд проблеми розвитку комунікативних умінь.

2.Після отримання результатів контрольних випробувань розроблено вправи для розвитку комунікативних умінь.

3.Проведений педагогічний експеримент, в якому дітям пропонувалися розроблені завдання.

Нами було розроблено план роботи з розвитку комунікативних компетентностей дітей за допомогою ігор:

Таблиця 2.3.

План роботи.

Строк	Назва гри
1 тиждень	Вправа: «Звуко-сховище». Вправа «Магніти».
2-3 тиждень	Вправа «Звуковимова в словах». Гра «Добери та назви речі з казки» та інші.
4-5 тиждень	Гра «Назви велике». Гра «Як повіся-би зайчик» та інші.

Для реалізації дослідження використовувалися методи, які базувалися на системному підході та спрямовані на вивчення психологічних особливостей особистості і розвитку комунікативних умінь [41].

Під час початку експерименту було встановлено конкретні критерії та показники, які вказують на рівні сформованості комунікативної компетентності у дітей шляхом використання ігор. Серед цих показників варто відзначити такі:

1. Компетентне володіння українською розмовною мовою, включаючи правильну вимову звуків, узгодження слів за родом, числом та відмінком, а також здатність розуміти лексичний зміст висловлюваних слів.

2. Вміння ефективно використовувати як мовленнєві, так і немовленнєві засоби виразності, включаючи правильний вибір слів та виразів

у відповідності до ситуації, регулювання сили голосу та темпу мовлення, а також використання засобів інтонаційної виразності, таких як жести, міміка і пантоміміка.

3. Знання та володіння мовленнєвим етикетом, включаючи вживання словосполучень звертання, привітань, прощань, компліментів, вибачень, прохань і подяк, а також виявлення ввічливого ставлення до адресата мовлення та вираження емпатії.

4. Орієнтування у ситуаціях спілкування, включаючи ініціативу, здатність комунікувати легко і невимушено як з дорослими, так і з однолітками, здатність підтримувати розмову відповідно до ситуації, зрозумілості теми та зацікавленості.

Ці критерії є важливими для поліпшення рівня розвитку комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку ігровими методами і використовуються для прогнозування подальшого розвитку [40].

Для покращення рівня розвитку комунікативної компетентності у дошкільників ми провели цілеспрямований вплив на їх взаємодію з однолітками та дорослими. Ці спостереження були документовані на спеціальних ресурсах та проводилися у різних режимних моментах, включаючи прихід дитини до дитячого садка, сніданок, прогулянку, обід, ігрову діяльність, творчу діяльність та прихід батьків [9].

Оскільки комунікативна компетентність в значній мірі базується на мовній компетентності, яка включає фонетичні, граматичні та лексичні аспекти, ми використовували ряд методик для впливу на рівень сформованості цих складових у мовленні дитини.

Для впливу на мовну компетентність ми враховували такі критерії та показники:

1. Фонетика: включала правильну вимову звуків, чітку дикцію та належну силу голосу.

2. Лексичне багатство мовлення: вимагало використання різних частин мови та наявність слів, що означають предмети, осіб, дії, якості та властивості.

3. Граматика: оцінювалася граматична правильність мовлення, включаючи будову речень та вміння змінювати слова відповідно до граматичних категорій [7, с. 171].

На першому етапі роботи з вихованцями проводились наступні ігри, що сприяють розвитку фонетичних навичок дитини та асоціацій між словами та візуальними образами.

Вправа: «Звуко-сховище».

Мета: Розвивати навички розрізнення та вимови звуків.

Матеріал: Комп'ютер або смартфон, програма або додаток для розвитку фонетики.

Методика: Запустити відповідну програму чи додаток на комп'ютері або смартфоні. Дитина обирає звук, який вона хоче вивчати (наприклад, «р» або «л»). Програма відображає різні картинки, які містять обраний звук. Дитина натискає на картинку і намагається вимовити слово. Програма реєструє правильність вимови. Якщо вимова правильна, дитина заробляє бали або отримує віртуальні нагороди.

Вправа «Магніти»

Мета: Розвивати навички розрізнення та вимови звуків, а також асоціювати їх із відповідними буквами.

Матеріал: Магнітні літери або картки із буквами, дошка для магнітних літер або поверхня, на якій можна прикріплювати картки.

Методика: Необхідно розкласти на дощі чи поверхні магнітні літери або картки із буквами. Варто попросити дитину обрати картку із зображенням об'єкта та назвою (наприклад, «сонце»). Дитина буде намагатися знайти літери, які входять до слова «сонце», та прикріпити їх до дошки чи поверхні, утворюючи слово. Потім необхідно вимовити слово та виділити звук, який вона вивчає (наприклад, звук «с»).

Вправа «Звуковимова в словах»

Мета: аналіз звуковимови у словах.

Матеріал: малюнки.

Методика проведення: вихователь показує малюнок і просить дитину назвати предмет на ньому зображений та вимовити слово. У ході дослідження оцінювалася точність вимови та здатність відтворювати слова з правильними звуками.

Лексичне багатство мовлення також опрацьовувалось через спеціально розроблені мовленнєві завдання, де дитина повинна була обирати та називати слова різних частин мови. Наприклад, завдання «Добери та назви речі із казки» (Додаток А).

Метою було пропрацювати здатність дітей до відбору іменників у різних формах (однині та множині), а також розуміння граматичних відмінностей. Для цього ми використовували картки з зображенням предметів, які можуть бути у формі однини або множини (наприклад, гриб/гриби, стіл/столи, слон/слони, олівець/олівці, кіт/коти).

Процедура включала наступні етапи:

1. Діти вибирали картки із зображенням предметів, назви яких у множині мали наголос на кінці слова.
2. Експериментатор ставив запитання, наприклад: «Які предмети у множині мають наголос на кінці слова?» (Додаток Б). Діти повинні були правильно вибрати відповідні картки.
3. Потім діти намагалися розрізняти граматичні форми іменників і називати їх у відповідній формі (однині або множині).
4. Окремий етап включав гру, де діти перевтілювалися в обрані предмети і використовували пантоміму, щоб показати, як ці предмети можуть використовуватися. Інші діти повинні були вгадати, які предмети вони представляють.

На завершення експериментатор підраховував кількість фішок, які кожна дитина отримала за правильні відповіді.

Далі використовувалась гра «Назви велике» (Додаток Б), яка мала на меті перевірити розуміння дітьми іменників із суфіксом згрубілості -ищ та їх здатність до творення слів за допомогою цього суфіксу [13].

Гра включала наступні кроки:

1. Показувались малюнки великих і малих тварин (серії малюнків включали маленького і великого слона, лева, та інші тварини).

2. Вихователь розповідав дітям історію про подорож Максимка та Даринки до зоопарку, де вони бачили різні тварини. Вони звертали увагу на розмір та особливості цих тварин.

3. Діти повинні були назвати великих тварин, використовуючи суфікс -ищ, наприклад, «слон – слонище», «лев – левище».

4. Гра також включала уявне втілення дітьми обраних тварин і пантоміму, де вони намагалися показати, як ці тварини поведуться та що вони роблять. Інші діти повинні були вгадати, яку тварину вони представляють.

По закінченні гри підраховувалася кількість фішок, які кожна дитина отримала за правильні відповіді .

Наше дослідження спрямоване на вивчення здатності дітей, також, до використання форм мовленнєвого етикету у спілкуванні. Для цього ми провели декілька завдань, що дозволили вивчити їхні навички утворення речень, вживання дієслів у різних способах дії, а також використання мовленнєвих етикетів у спілкуванні (Додаток Б).

1. В першому завданні дітям пропонувалося відповісти на питання, як би зайчик повівся, якби зустрів вовка (лисицю). Вони вмело вибирали слова умовного способу дії, називаючи можливі варіанти реакції.

2. У наступному завданні їм надавалася можливість давати вказівки зайчику, використовуючи наказовий спосіб дії. Вони проявляли вміння добирати відповідні слова, що показувало їхню знайомість із способами передачі наказів.

3. Додатково проводилась бесіда з дітьми для вивчення їхнього розуміння формул мовленнєвого етикету. Діти відповідали на питання щодо ввічливих слів, які вони знають та використовують.

Всі ці завдання спрямовані на опрацювання та розвиток комунікативних здібностей дітей та їхніх навичок мовленнєвого спілкування.

Бесіда в нашому експерименті була спрямована на вивчення вміння дітей старшого дошкільного віку використовувати формули мовленнєвого етикету в різних ситуаціях. Ми поклалися на основні аспекти комунікативної компетентності, такі як звертання, привітання, прощання, вибачення, подяка, побажання, прохання тощо, і перевіряли, наскільки діти можуть виразити ці концепти словами.

В бесіді ми спілкувалися з 20 дітьми окремо, без сторонніх осіб, і стежили за їхньою здатністю виразити формули мовленнєвого етикету в мовленні. Ми також брали до уваги можливість втоми дитини і при необхідності переривали бесіду, продовжуючи її пізніше.

Загалом, для дослідження формування комунікативної компетентності у дошкільників у процесі ігрової діяльності, ми використовували різні методи, які доповнювали один одного і надавали нам цілісну інформацію про це явище.

Отже, розроблена комплексна методика для формування комунікативної компетентності у дошкільників поєднує різні методи, які адаптовані до особливостей досліджуваної проблеми. Методи, спрямовані на роботу з дітьми дошкільного віку, допомагають визначити, наскільки вони володіють комунікативними навичками та вміннями.

2.3. Результати впровадження системи дослідження розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності

По закінченню запропонованих нами заходів була проведена повторна діагностика розвитку комунікативних умінь дітей старшого дошкільного віку.

У ході повторного використання 4 методик (Методика №1 «Ігровий день разом з дитиною»; Методика №2: «Вивчення етикетних формул гри»; Методика №3: «Тест для визначення рівня фонетичної сформованості у старших дошкільників»; Методика №4: «Оцінка граматичної сформованості мовлення дошкільників»), отримані дані, представлені у зведеній діаграмі.

Проведена робота з розвитку комунікаційної взаємодії дітей дошкільного віку під час їхньої життєдіяльності дозволила нам виявити, як саме змінювався рівень ініціації взаємодії з однолітками, налагодження контактів та вирішення різних питань за допомогою основних вербальних засобів. Нами також з'ясовано, в яких конкретних життєвих ситуаціях та якими способами діти взаємодіють між собою та до кого ця комунікація спрямована. Спираючись на спостереження за комунікативною діяльністю дітей можна зробити наступні висновки(рис. 2.5.):

1. На початку було зафіксовано 7% сформованої високої чіткості мотивів спілкування, наразі показник виріс до 11%. Діти стали більш ініціативними, здатними використовувати ввічливі форми контакту відповідно до ситуації мовлення. Володіють діалогом і монологом. Такі діти володіють українською розмовною мовою і використовують мовленнєві та немовленнєві засоби виразності.

2. Наразі у 67% дошкільників спостерігається часткова сформованість мотивів спілкування. Вони зазвичай потребують більше ініціативи з боку дорослих, але володіють розмовною українською мовою, інколи використовують русизми, але своє мовлення підсилюють доречними жестами та інтонацією. Мають розвинуте діалогічне мовлення.

3. У 22% дошкільників спостерігається несформованість комунікативних умінь. Ці діти уникають спілкування, не виявляють мовленнєвої активності і не володіють діалогічним або монологічним мовленням. Вони вступають у мовленнєву взаємодію тільки за ініціативою дорослого.

Рисунок 2.5. Рівень сформованості мотивів спілкування після проведення експерименту.

Важливим висновком з спостережень є те, що гра в найбільшій мірі сприяє самостійному висловлюванню дітей і активізує певний словник, який використовується для спілкування між учасниками гри.

Під час ігрової діяльності було помічені зміни і в використанні етикетних формул, спрямованих на відносини з партнером гри. Наразі діти досягли таких результатів: використовували формули привітання (26%), подяки (28%) та прохання (46%) (рис.2.6.).

Рисунок 2.6. Використання етикетних формул після проведення експерименту.

Отже, ігрова діяльність сприяє розвитку комунікативних навичок серед дітей, допомагаючи їм виявляти ініціативу в спілкуванні та використовувати відповідні форми мовленнєвого етикету.

Спираючись на наше дослідження можна зробити висновок, що переважній більшості дітей відомі комунікативні навички на задовільному рівні, і лише 10% з них демонструють високий рівень комунікативної компетентності. Дошкільники вміють використовувати мовленнєві та немовленнєві засоби виразності відповідно до конкретних ситуацій спілкування.

Аналізуючи отримані результати після проведеної роботи з рівнем сформованості фонетики у старших дошкільників, можна зробити такі висновки (рис.2.7.):

- У 4% дітей старшої групи є порушення в вимові двох груп звуків, а саме звуків «л», «ж», «р», «ч» та «ш». Діти часто замінюють ці звуки іншими або вимовляють їх неправильно.
- Приблизно 26% дітей мають проблеми з вимовою одного конкретного звука, особливо це стосується сонорних звуків, і найчастіше це звук «р».

- Більшість дітей, а саме 70%, вже мають сформовану нормальну звуковимову.

Рисунок 2.7. Рівень сформованості фонетики у старших дошкільників після проведення експерименту.

За результатами визначення рівня сформованості, після проведення експерименту, граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку можна зробити наступні висновки(рис. 2.8.):

- 63% дітей виявили здатність розрізняти граматичні форми однини і множини іменників, і вони правильно вживали слова в однині та множині.
- Решта 37% дітей допускали помилки, такі як неправильний вживання слів у множині та неправильний наголос.

Рисунок 2.8. Рівень сформованості граматичної сторони мовлення старших дошкільників.

Щодо вживання та розуміння дітьми іменників із суфіксом згрубілості «-ищ», більшість досліджуваних дітей правильно утворювали слова та пояснювали їх значення, але 15% не змогли надати правильну відповідь.

У випадку вживання дітьми дієслів в у наказовому способі дії, було виявлено, що більшість дітей утворюють префіксальні дієслова за допомогою префіксів. Вони також майже всі правильно називали дитинчат тварин у відповідній граматичній формі. Тільки 18% дітей допустили помилки в утворенні граматичних форм, і 5% не змогли виконати завдання взагалі.

У завданні щодо утворення нових слів від слова «ліс», 65% дітей самостійно впорались з завданням і назвали слова, такі як «лісок», «лісний» «лісище», тощо. Решта дітей потребували допомоги експериментатора для виконання завдання.

Ці дані свідчать про приріст рівню сформованості граматичної сторони мовлення серед дітей старшого дошкільного віку, після введення нашої

методики розвитку комунікативних умінь. Але попри загальну успішність існують і ті діти, які усе одно потребують додаткової підтримки і вправ [11, с. 56].

Наступна таблиця відображає рівні сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку та вказує на важливі якісні характеристики кожного рівня, а також відсотковий розподіл дітей за кожним рівнем, після проведення нами експерименту.

Таблиця 2.4.

Рівень сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Рівні сформованості	Якісні характеристики рівнів	Кількісний розподіл, %
Високий	Сформованість стійких мотивів спілкування, ініціативність, активність взаємодії, володіння невербальними засобами, ввічливі форми контакту, різноманітність побудови мовлення, логічність висловлювань.	12%
Середній	Ситуативні прояви особистісних, ділових та пізнавальних мотивів спілкування, не завжди стійкі та стабільні. Здатність до активності в спілкуванні та використання ввічливих форм контакту. Виразність мовлення та побудова висловлювань.	62%
Низький	Несформованість мотивів для спілкування, труднощі вступу в контакт, низька активність та ініціативність. Використання експресивних, невербальних засобів комунікації, не завжди розуміючи їх в інших. Бідність лексики та граматичні помилки.	29%

На підставі проведеного дослідження було визначено загальний рівень розвитку мовленнєвої творчості на констатувальному та контрольному

етапах експерименту(рис. 2.9.)

Рисунок 2.9. Загальний рівень розвитку комунікативних умінь.

Отже, проведене нами дослідження та висновки підтверджують гіпотезу дослідження про те, що розвиток комунікативних умінь у дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності буде ефективним, якщо будуть дотримуватися такі умови:

- регулярне застосування ігор під час перебування дитини в дитячому садку;

- облік диференційовано-індивідуального підходу при навчанні старших дошкільників комунікативним умінням під час ігрової діяльності.

Більшість дітей старшого дошкільного віку володіють комунікативною компетентністю на середньому рівні, що вказує на те, що вони здатні взаємодіяти з оточуючими та володіють базовими комунікативними навичками. Проте, низький рівень в 29% дітей свідчить про необхідність більшої уваги та розвитку комунікативних здібностей у цієї частини дітей для покращення їхнього мовлення та спілкування в майбутньому.

ВИСНОВКИ

В ході проведеного дослідження нами було зроблено наступні висновки:

1. ***З'ясовано сутність і характеристику дефініції «комунікативні уміння».*** Комунікативні уміння визначають спосіб, яким дошкільники сприймають і взаємодіють з навколишнім світом, впливають на їхні соціальні, емоційні та когнітивні можливості, і є важливими в розвитку особистості в ранньому віці. Комунікативні уміння грають важливу роль у соціальному, емоційному та когнітивному розвитку дошкільників. Вони сприяють розвитку мовлення, навичок співпраці та вирішення конфліктів, а також вихованню емпатії. Ігрова діяльність є важливою складовою для розвитку комунікативних умінь, оскільки вона надає можливість дітям практикувати свої навички спілкування та співпраці з однолітками.

2. ***На основі аналізу науково-психологічної літератури охарактеризовано особливості впливу ігрової діяльності на формування особистості дитини дошкільного віку.*** Ігрова діяльність має величезний вплив на формування особистості дитини дошкільного віку. Гра є багатоаспектною та багатогранною діяльністю, яка сприяє розвитку фізичних, когнітивних, соціальних і емоційних аспектів дитини. У результаті ігрової діяльності діти навчаються спілкуватися, встановлювати соціальні контакти, розвивати спільність та співпрацювати з однолітками.

Гра сприяє формуванню креативності та самовиразу, допомагає дітям розвивати і виражати свою уяву та індивідуальність. Діти набувають важливого досвіду вирішення проблем, розв'язання конфліктів та прийняття рішень під час ігрової діяльності. Гра сприяє фізичному розвитку, розвиваючи моторику та фізичну активність дитини. Важливою складовою ігрової діяльності є розвиток мовлення та комунікативних навичок, які допомагають дітям виразити свої думки та почуття. Діти навчаються розуміти та керувати своїми емоціями під час гри, що сприяє розвитку емоційного інтелекту. Гра допомагає дітям вчитися цінностям та нормам

спільності, розвивати моральні принципи та розуміння моралі та етики.

Узагальнюючи, ігрова діяльність є не тільки засобом розваги, але і важливим механізмом для всебічного розвитку особистості дитини дошкільного віку. Вона сприяє формуванню навичок та якостей, які стануть основою для успішного соціального та когнітивного розвитку в майбутньому.

3. Емпірично досліджено загальний рівень розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності. Проведене нами дослідження та висновки підтверджують гіпотезу дослідження про те, що розвиток комунікативних умінь у дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності буде ефективним, якщо будуть дотримуватися такі умови:

- регулярне застосування ігор під час перебування дитини в дитячому садку;
- облік диференційовано-індивідуального підходу при навчанні старших дошкільників комунікативним умінням під час ігрової діяльності.

Більшість дітей старшого дошкільного віку володіють комунікативною компетентністю на середньому рівні, що вказує на те, що вони здатні взаємодіяти з оточуючими та володіють базовими комунікативними навичками. Проте, низький рівень в 29% дітей свідчить про необхідність більшої уваги та розвитку комунікативних здібностей у цієї частини дітей для покращення їхнього мовлення та спілкування в майбутньому.

4. Нами була проведена робота з оптимізації процесу розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності. В оптимізації процесу розвитку комунікативних умінь дошкільників у процесі ігрової діяльності можна визначити кілька ключових аспектів та стратегій:

- Різноманітність ігор: розробляти різноманітні ігри та завдання, які сприяють розвитку комунікативних навичок. Важливо включати ігри, які стимулюють дітей до спілкування та взаємодії.
- Рольові ігри: застосовувати рольові ігри, де діти можуть відтворювати сценарії та відігравати ролі. Це допомагає розвивати навички

спілкування, виразність та розуміння ролей у спільному мовленні.

- Спільні проекти: організовувати спільні проекти та завдання, де діти повинні працювати разом, обговорювати ідеї та пропонувати свої думки. Це сприяє розвитку навичок спільної роботи та комунікативних здібностей.

- Слухання та відповіді: практикувати навички слухання та відповідей. Задавати запитання, що вимагають відповіді та розвивають аналітичні та аргументаційні навички.

- Позитивна зворотна дія: надавати позитивну зворотну дію за успіхи в мовленні. Похвалювати та стимулювати дітей для активної участі в комунікативних вправах.

- Врахування індивідуальних особливостей: розглядати індивідуальні потреби та темпи розвитку кожної дитини. Надавати можливість кожній дитині розвивати свої комунікативні уміння в комфортному для неї темпі.

- Залучення батьків: важливо включати батьків у процес розвитку комунікативних навичок. Надавати поради та рекомендації для сприяння розвитку дитячого мовлення вдома.

- Мовленнєва середа: забезпечити дітям мовленнєву середу, де вони мають можливість слухати та використовувати мову в різних ситуаціях.

Оптимізація процесу розвитку комунікативних умінь дітей в ігровій діяльності передбачає комплексний підхід та урахування індивідуальних особливостей кожної дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абраменнкова В. В світі дитячих ігор. Л.: Виховання дошкільників, 2004. №7. С. 16-19.
2. Альохіна Н. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Х.: Наукові записки. Серія: Культура і соціальні комунікації, 2012. №3. С. 23-31.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. К.: Видав. центр «Академія», 2004. 344 с.
4. Білан О. Мовленнєво-художня діяльність дітей дошкільного віку. Львів: Проман, 2007. 64с.
5. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с.
6. Богуш А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навчально-методичний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. 256 с.
7. Бурова А. Організація ігрової діяльності дошкільнят. Т.: Мандрівець. 2013. 296 с.
8. Васильєва О. Образна гра віграх дошкільнят. К.: Дитинство-Прес, 2003. 144 с.
9. Варакіна В. В. Дискурс як соціально обумовлена форма мовленнєвої взаємодії. К.: Нова філологія, 2009. № 35. С. 43–46.
10. Варзацька Л. Особистісно зорієнтована модель мовленнєвого розвитку особистості. У.: УМЛШ, 2007. № 2. С. 13–19.
11. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкілят. К.: Шкільний світ, 2006. 119с.
12. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. К.: Дитячий садок. 2005. № 2. С. 4–6.

13. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей. К.: Дошкільне виховання, 2004. № 7. С. 18–19.
14. Гринько Є. Особливості зв'язного мовлення дошкільників. Г.: Вісник Глухівського держ.пед. ун-ту. Педагогічні науки, 2010. №16. С.160-172.
15. Денисенко О.І. Розвиток навичок комунікабельності у дітей дошкільного віку. Черкаси: ЧОПОПП ЧОР, 2012. 32 с.
16. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. К.: Київський ун-т ім. Б.Грінченка, 2020. 492 с.
17. Дукевич Т. Дитяча психологія: навч.посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
18. Іванюк Г. Скарбничка ігор для дітей дошкільного віку. К.: Сім кольорів, 2010. 240 с.
19. Калиниченко А., Микляєва Ю. Розвиток ігрової діяльності дітей дошкільного віку: метод. посіб. М.: Айрис- пресс. 2004. 112 с.
20. Калмікова Л. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: навч. посіб. К.: Фенікс. 2008. 497 с.
21. Колодич О. Б. Сучасні підходи до вивчення мовленнєвої діяльності. Х.: Педагогіка і психологія, 2004. № 4. С. 17–20.
22. Корабаєва І. Розвиток уяви та творчого фантазування. К.: Дитячий садок, 2013. №11. С.29-37.
23. Кожевникова Т. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. К.: Дошкільне виховання, 2004. № 12. С. 7-9.
24. Кожевникова Т. Школа педагогічної майстерності: Мовленнєвий розвиток дошкільнят К.: Дошкільне виховання, 2004. № 12. С. 6–9.
25. Лопатіна Г.О. Методика навчання діалогічного мовлення дітей молодшого дошкільного віку. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2014. 254 с.
26. Луцан Н. Лінгводидактичні проблеми розвитку мовлення дошкільників. К.: Дошкільна освіта, 2004. №4. С. 9-14.

27. Мухіна В. С. Іграшка як засіб психічного розвитку дитини .Л.: Питання психології, 2005, № 3. С. 123-128.
28. Пихтіна Н. Теорія і методика ігрової діяльності дітей: навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 267 с.
29. Піроженко Н. Особистість дошкільника — перспективи розвитку. Т.: Мандрівець, 2010. 136 с.
30. Піроженко Т.Г. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу. 2-е вид., стереот.-Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2003. 168 с.
31. Рогальська Н. В. Педагогіка дітей раннього віку. У: ФОП Жовтий О. О., 2015. 150 с.
32. Сидоренко Н.І. Педагогічна культура як основа фахової підготовки майбутнього вчителя. Д.-А.: III Міжнародна конференція «Інноваційні технології в науці та освіті. Європейський досвід», 2019. С.20-25.
33. Сидоренко Н.І. Основи культури і техніки мовлення. Херсон: Видавництво ПП Вишемирський В.С., 2011. 75 с.
34. Сидоренко Н.І. Формування навичок самоосвітньої діяльності студентів педагогічних факультетів в умовах дистанційної освіти. Т.: Соціальна робота та навчання, 2020. С. 325–337.
35. Сидоренко Н.І. Формування ціннісних орієнтирів молодших школярів засобами вільної та відкритої культури. К.: Європейські гуманітарні дослідження: держава і суспільство, №2. 2018. С.94-117.
36. Сидоренко Н. Жанрові модифікації лірико-романтичних повістей про дитинство в українській літературі 60 – 80-х років ХХ ст. К.: Слово і Час, 2011. № 9. С.72–82.
37. Степанов О. М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки . К.: Академвидав, 2006. 520 с.

38. Стрюк К. Ще раз про розвиток мовлення: Пріоритетні напрями розвитку мовленнєвої діяльності дошкільнят. К.: Дитячий садок, 2004. № 47. С.12-14
39. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям: в 5 т. К.: Рад. школа. 1977. Т.3. 670 с.
40. Федорова М. Теорія та методика ігрової діяльності дітей дошкільного віку: навч. посібник. Житомир: ФОП Левковець, 2018. 149 с.
41. Харченко Н. Формування навичок міркування у дітей 5-6 річного віку. К.: Дошкільне виховання. 2001. № 2. С. 18-20
42. Чепка О. Психолого-педагогічні засади ігрової діяльності : навч. посіб. Умань.: РВЦ «Софія», 2008. 132 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Завдання «Добери і назви казкові речі»

Мета: перевірити вміння дітей добирати до запропонованих слів іменники, прикметники, дієслова.

Матеріал: картки з зображенням предметів (лялька, чашка, олівець, рушник, спідниця, капелюх, м'яч), фішки.

Процедура виконання: експериментатор дає кожній дитині коробочку з картками, на яких зображено речі, що належать героям казок. Після того задає запитання: «Що можна шити? приміряти? прасувати? точити? кидати? мити? одягати?», «Чим можна грати, малювати, утиратися?». Діти повинні дати відповідь та підібрати картки з зображенням предметів. За кожну правильну відповідь вони одержують фішку. Після цього дошкільники до названого предмета добирають визначення (відповідають на запитання «який?»): «Який капелюх, лялька, чашка, олівець, рушник».

Діти отримують фішку за кожну правильну відповідь. Далі експериментатор називає предмет окремо кожній дитині.

Діагностичні методи

Завдання. Граматичні форми однини й множини іменників.

Мета : з'ясувати здатність дитини розрізняти граматичні форми однини й множини іменників.

Перед дитиною розкладають картинки. На одних зображені одиничні предмети, на інших – ті самі предмети у кількості від двох і більше. Спочатку добирають картинки із зображенням предметів, назва яких у множині має наголос наприкінці слова. Наприклад: гриб – гриби, стіл – столи, слон – слони, олівець – олівці, кіт – коти.

Потім картки із зображенням предметів з ненаголошеним закінченням у множині: собака – собаки, лопата – лопати, кішка – кішки, корова – корови. Експериментатор пропонує показати, де собаки, а де собака; де гриб, а де гриби тощо.

Вправа: «Фонетичний малюнок»

Мета: Заохочувати дітей асоціювати слова з відповідними звуками та картинками.

Матеріал: Комп'ютер або смартфон, програма для створення малюнків або графічний редактор.

Методика: Запустити програму для створення малюнків або графічний редактор на комп'ютері або смартфоні. Вибрати слово, яке містить звук, який дитина вивчає (наприклад, «кіт»). Дитина обирає це слово і намагається створити малюнок, що ілюструє слово (наприклад, малюнок кота). Дитина може додати текст до малюнка, щоб позначити слово.

Гра «Назви велике».

Мета : з'ясувати особливості вживання та розуміння дітьми іменників із суфіксом згрубілості -ищ , здатність до рефлексії під час самостійного творення слів за допомогою цього суфікса.

Матеріал : перша серія малюнків: маленький і великий слон; друга серія малюнків: маленький і великий лев; третя серія малюнків: мавпа, вовк, тигр, ведмідь, верблюд.

Хід гри:

Вихователь: «У місті, де живуть Максимко і Даринка, є великий зоопарк. Як же люблять наші малята ходити до нього! Проте, на жаль, це відбувається не дуже часто, адже татусь і матуся працюють зранку до вечора, а зоопарк розміщений так далеко, що їхати туди потрібно тролейбусом, тому самотійно діти піти туди не можуть. І ось одного вихідного дня тато запропонував Максимкові й Даринці поїхати до зоопарку. Уявіть собі радість братика й сестрички! Як же цікаво в зоопарку! Он слони: дбайливий тато-слон, біля нього - маленьке вухате слоненятко. Як ти гадаєш, як ще можна назвати великого слона? (Прогнозована відповідь: слонище.)

У слоненятка хоботочок, а в тата-слона... (Прогнозована відповідь: хоботище.)

У слоненятка вуха ще не дуже великі, а в тата-слона не великі вуха, а ... (Прогнозована відповідь: вушища). Слоненя ще дуже маленьке, тому й ніжки в нього маленькі, а в тата-слона — не просто великі ноги, а справжні... (Прогнозована відповідь: ножища.)

Завдання. «Що зробив би?»

Мета : з'ясувати особливості вживання дітьми дієслів в умовному і наказовому способі дії; перевірити вміння створювати слова за допомогою суфіксів.

1. Що зробив зайчик, якби зустрів вовка (лисицю)? (втік би, сховався б, злякався)

Відповідь дитини: правильно називає слово в умовному способі дії; добирає два слова; називає тільки одне слово.

2. Скажи зайчику, щоб він пострибав, сховався, затанцював.

Відповідь дитини: правильно називає слова в наказовому способі дії; добирає два слова; називає одне слово.

3. Скажи, як називають дитинча зайчика? (зайченя), дитинчат? (зайченята), у зайця багато... (зайченят).

З метою вивчення вміння дитини будувати речення, нами були підібрані сюжетні картинки. Розповідь за такими картинками дає змогу простежити побудову речень.

Бесіда з дітьми.

Мета: з'ясувати вміння дітей використовувати формули мовленнєвого етикету під час мовленнєвої взаємодії з іншими учасниками процесу мовленнєвої діяльності.

1. Які ввічливі слова ви знаєте?
2. А які ввічливі слова ви чули коли спілкувалися з батьками та з вихователями?
3. Що ти скажеш, зустрівши на вулиці дорослого?
4. Що ти скажеш, якщо маєш комусь подякувати?
5. Які слова вживаєш, коли хочеш когось про щось попросити?
6. Які слова кажуть ввічливі люди, прощаючись?

Запитання бесіди спрямовувались на з'ясування вміння дітьми старшого дошкільного віку використовувати формули мовленнєвого етикету в тій чи іншій ситуації. Складаючи запитання бесіди, ми орієнтувалися на основні поняття, що виражають різні формули мовленнєвого етикету (звертання, привітання, прощання, вибачення, подяка, побажання, прохання тощо), які старший дошкільник повинен вміти передавати словами.

Гра «Звуковий простір»

Мета: Розвивати навички фонетичного сприймання та вимови звуків.

Матеріали: Інтерактивна підлога або дошка з вбудованими динаміками та сенсорними датчиками. Зображення або карти з різними об'єктами та їх назвами, які містять цільові звуки.

Методика: Варто використати інтерактивну підлогу або дошку. Необхідно розкласти зображення об'єктів на підлозі та прикріпити до кожного зображення назву об'єкта з правильним наголосом на цільовому

звуці. Наприклад, картка з малюнком кота і написом «кіт» з виділеним «к». Треба попросити дитину вибрати картку з певним об'єктом. Коли дитина ступає на картку, інтерактивна підлога або дошка відтворює вимову слова з наголосом на цільовому звуці (наприклад, «кіт»). Це може бути супроводжувано візуальними ефектами, наприклад, блискучими відмітками на слові. Дитина намагається послухати та вимовити цей звук з правильним наголосом, намагаючись наслідувати вимову, яку вона чує.